

stadswandeling

LEEWARDEN

Voetstappen in de Vosseparkwijk

VOORAF

Ten geleide

Stadswandelingen moet je niet exclusief tot historische binnensteden beperken, stadswandelingen door woongebieden van onze tijd of die van onze (voor)ouders zijn vaak ook interessant. Dat geldt in Leeuwarden zeker voor de Vosseparkwijk (eigenlijk Westerparkwijk) waar vooral vanaf de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw onder architectuur werd gebouwd voor veelal de gegoede burgerij. Maar ook zorgvuldig ontworpen complexen huurwoningen tot in de kleinere straten; rijtjeswoningen die het aanzien nog steeds waard zijn. Een wandeling langs Westersingel en Harlingerstraatweg en alles wat daar tussen ligt, geeft een inzicht in de smaak van de Leeuwarders die zich een koopwoning konden permitteren en in de prestaties van de architecten uit die tijd. Het zegt ook wat over de stadsbestuurders die uitbreidingsplannen stimuleerden en afwijkende, vaak vrijstaande woningen toestonden. Als voorbeeld kunnen dienen de grote houten villa's aan de Harlingerstraatweg en de Engelsestraat. Het ontwerp week geheel af van het gebruikelijke; de bouwwijze met in de fabriek gemaakte bouwelementen was ongekend. Toch staan deze aansprekende huizen tot de dag van vandaag te pronken in de wijk.

De wandeling volgt een route waarmee recht wordt gedaan aan alle aspecten van woning- en scholenbouw in de Vosseparkwijk. Niets houdt de wandelaar tegen om van deze route af te wijken, even door te lopen, vooral ook even over de grenzen van de wijk heen te kijken. Wij leveren de leidraad, niet de ogen en oren die nodig zijn voor een belevenis. Geef uw ogen de kost en ontdek wat de bouwmeesters hun opdrachtgevers hebben geleverd. Hoe zij werden beïnvloed door in zwang zijnde bouwstijlen en kijk naar de details die eerste bewoners soms naar hun eigen wensen bestelden.

De bestemming van gebouwen veranderde (zo werd de oorspronkelijke MTS een woongebouw). Winkels, vaak in hoekpanden, kwamen en gingen ook weer. Aan de rand van de wijk werd een kolossale school uit de jaren zeventig (de HTS) al weer gesloopt. In de bijna honderdjarige geschiedenis van de wijk trof de slopershamer vaker doel, maar wat ervoor terugkwam voegde zich goed naar de uitstraling

van deze westelijke woonwijk. Er staat in de nabije toekomst weer veel op stapel. Langs beide zijden van de Tesselschadestraat verrijen de komende jaren nieuwe woongebieden. Als de bouwers hier even zorgvuldig te werk gaan als hun voorgangers uit de vorige eeuw, dan zal dat in de toekomst een nieuwe wandeling door de Vosseparkwijk rechtvaardigen.

Een plattegrond van de Vosseparkwijk uit 1943. Let op de verschillen met de wandelroute van de wijk.

Geschiedenis van de Vosseparkwijk

Tegen het einde van de negentiende eeuw was Leeuwarden aan een stormachtige groei van buitenwijken begonnen. Daarvoor was het nog goeddeels binnen het keurslijf van de bolwerken en stadsgrachten gevangen gebleven. De Friese hoofdstad kende vanouds uitbuurten als Oldegalileën en het Vliet. Vanaf 1870 werden op verschillende plaatsen buiten de stadsgracht initiatieven voor woningbouw tot ontwikkeling gebracht. Een woonwijkje tussen Noordersingel en Spanjaardslaan bijvoorbeeld, maar met het graven van het Nieuwe Kanaal in 1894 en

1895 komt de stadsuitbreiding in oostelijke richting in een stroomversnelling. Langs beide oevers van het kanaal dat wij nu kennen als de Emmakade Noord- en Zuidzijde komen woonbuurten tot stand.

Aan de westkant van de compacte binnenstad was rond de eeuwwisseling vooral bedrijvigheid. Langs de Harlingertrekvaart zorgden molens als “De Kat” en “De Jonge” voor olieproductie en “De Fortuin” maalde graan tot meel. Broodfabriek “De Hoop” stond op de hoek van de Westersingel en de Fonteinstraat en was er al toen hier in de zomer van 1875 de zoetwatervijver werd gegraven. Leeuwarden kende sinds 1826 al zo’n wateropslagplaats, het Oosterpark, maar de kwantiteit en kwaliteit van het drinkwater lieten nog ernstig te wensen over. Het Westerpark moest hierin voorzien. Gedurende bepaalde uren per dag mocht water worden geschept. Het comfort voor de Leeuwarders werd vergroot met een pomp bij de broodfabriek en op de Westerplantage met een leiding onder de stadsgracht door. De vijver en de landschapstuin erom heen beslaan ongeveer 3 ha grond. Voor tuinarchitect G.L.Vlaskamp, een leerling van de landschapsarchitect Roodbaard, was het een uitdaging waarvan we vandaag de dag nog plezier hebben. Door glooiingen, grillige wateroevers en slingerende wandelpaden is een geraffineerde tuin ontstaan die als veel groter wordt ervaren dan de drie voetbalvelden die hij werkelijk meet. Rond de eeuwwisseling was de functie van verswateropslag trouwens alweer overbodig. Toen werden nieuwe woningen aangesloten op de nieuwe waterleiding en werd de opslag van drinkwater door watertorens verzorgd. De eerste omwonenden aan Westersingel en Elisabethstraat spraken niet van Westerpark maar van Vossepark. Dat kwam door de naam van de eigenaar van de molen “Het Lam”, H. Vosman. De grote molen, waarvan het ronde onderdeel nog jarenlang na de afbraak in 1919 dienst deed, stond waar nu het appartementencomplex Vossenhove op de hoek van Molenstraat en Pier Panderstraat staat. De volksnaam Vosseparkje werd algemeen geaccepteerd en zo verdween Westerpark naar de achtergrond.

Een belangrijke ontwikkeling voor de toekomstige wijk was rond 1900 de aanleg van een tramweg. Het ging om de stoomtram tussen het Leeuwarder spoorstation dat was verbonden met Zwolle en

Groningen en het westen van Friesland via Marssum en Het Bildt. Het spoor liep van het station via de Sophialaan en de Willemskade over de smalle Verlaatsbrug het westelijke gebied binnen. Omdat de tram niet bij een kruispunt rechtsaf kan slaan, volgde na de Verlaatsbrug een ruime bocht naar rechts. Vervolgens ging het evenwijdig aan de singelgracht, tussen het Vossepark en het water door. Omdat hier te weinig ruimte was, werd de weg breder gemaakt ten koste van de gracht. De kade van basalt laat dit nog steeds zien. De trambaan liep verder voor de molen "Het Lam" langs naar een tramstation dat op de plaats van een vroegere herberg was aangelegd. Ten westen hiervan werd een heus tramemplacement aangelegd met de benodigde remises waar de tram 's nachts stond. Tramstraat herinnert hier nog aan. De tram nam na de halte, waar reizigers uit Leeuwarden gemakkelijk via de Vrouwenpoortbrug konden komen, weer ruime bochten over de Harlingersingel naar de Harlingerstraatweg en zo de stad uit richting Marssum.

De komst van de tramweg luidde de woningbouw in de Vosseparkwijk in. In 1902 werd de Elisabethstraat aangelegd. Het grappige is dat de straat de bocht van de tram volgt en dan weer uitkomt op de Westersingel. Steenfabrikant en bouwer Van der Meij kocht de ongebruikte grond van de tramwegmaatschappij en bracht de middenstandswoningen aan de man. De straat noemde hij naar zijn dochter, Elisabeth. Tussen 1904 en 1906 kwam de bebouwing van de Westersingel van de grond. De verharding tussen Verlaatsbrug en Vrouwenpoortbrug kwam allengs in steen later in asfalt voor rekening van de gemeente Leeuwarden. Daarmee was het westelijke deel goed ontsloten, reden waarom een groot sportterrein achter de bebouwing van de Harlingertrekvaart tot stand kwam. Dit werd later de harddraversbaan als opvolger van de drafbaan op de Harlingerstraatweg. Deze latere Wilhelminabaan deed ruim zestig jaar dienst ook voor grote manifestaties als veekeuringen, windhondenrennen en zelfs voor heel vroege vliegemonstraties.

Vanaf 1920 komt de woningbouw goed op gang. Initiatiefnemers waren vaak bouwondernemingen die architecten opdrachten gaven voor het ontwerpen van kleine reeksen woningen of vrijstaande villa's. Op die manier kwam de Fonteinstraat langs het Vossepark

tot stand. Deze straat kreeg de naam van de Fonteinsloot die hier gedempt werd. Er werd als het ware vanuit het Vossepark nagedacht over het stratenplan. Van een gemeentelijk stedenbouwkundig plan is dan nog geen sprake. Dat is goed te zien bij het Engelseplein waar de Fonteinstraat op uitloopt en waar onlogische aansluitingen met Vondel-, P.C. Hooft- en Bildtsestraat zijn gemaakt. Dit effect stond evenwel de aanleg van fraaie woonstraten niet in de weg!

De Vosseparkwijk wordt begrensd door de westelijke singelgracht, de Harlingertrekweg, de Harlingerstraatweg en ver in het westen door de Slauerhoffweg. Ingerepen door de jaren heen, zoals de aanleg van de Heliconweg als rondweg hebben de wijk enigszins in tweeën gedeeld. Grote nieuwe gebouwen, aan de zuidkant en rond het WTC waar honderden mensen werken, lijken niet veel van doen te hebben met de wijk. Toch behoren ze tot de Vosseparkwijk die er honderd jaar over deed om er zo uit te zien. Het maakt de wijk met z'n bijzondere architectuur en recente ontwikkelingen uitermate geschikt voor een stadswandeling. Die wordt hierna beschreven.

BILDTSCHESTRAAT.			
Oneven nummers.			
7	G. P. Kamphuis, ing. P. E. B.	25	F. T. Keestra, ambtenaar Fr. Zuivelbond.
11	F. Heerema,	27	K. D. Swierstra.
11	J. Heerema, handelsreiz.	29	C. de Vries.
13	J. F. Ilsen, landmeter.	31	J. W. Feenstra, koopman.
15	T. Groendijk, commies Ned. Sp.	33	G. L. Niermeijer.
17	H. A. Lammers, reiziger.	67	L. Heeg, steenkolen- handelaar.
19	wed. H. Annema.	67	R. v. d. Zee.
21	A. Klaasen, bureelchef Rijks Waterstaat.	69	H. Laagland, secretaris v.h. genootsch. tot zed. verb. gevangenen.
23	mej. G. Douma, analyste.	71	E. R. Gramsma.
23	wed. J. Douma.	73	J. de Vries, adj. handels- agent N.T.M.
23	mej. R. Douma, leerares Gymnasium.	75	P. Schimmelpenning.

Een doorsnee van de bewoners met hun beroepen uit de Bildtschestraat in de jaren twintig. Het is een afbeelding uit een adresboek van Leeuwarden waarin alle straten van de Vosseparkwijk worden genoemd.

DE WANDELING

1 Vrouwenpoortbrug

We beginnen de wandeling door de Vosseparkwijk op de Vrouwenpoortbrug en wel bij het ronde brugwachtershuisje dat een koperen dak heeft; aan de andere kant van de brug staat het voormalige woonhuis van de brugwachter. Nu met een kantoorbestemming.

De Vrouwenpoortbrug dankt zijn naam aan de buitenpoort van het Middeleeuwse Leeuwarden die elke avond werd afgesloten om de volgende morgen weer toegang te geven tot de stad. Het was een poort over het water. Bij de ingang van de tegenwoordige Nieuwestad stond trouwens een binnenpoort. Een dubbel controlepunt. Wie te laat bij de poort was, kwam er niet meer in en was gedwongen of de nacht buiten door te brengen of een kamer te nemen in de nabijgelegen herberg (nu de fietsenwinkel aan de Westersingel).

Een blik op de oostelijke hoek van de Vosseparkwijk, net buiten de Vrouwenpoortbrug. Deze foto laat een van de laatste De Gruyterwinkels zien (met het snoepje van de week) aan de Westersingel. Dominant is natuurlijk de Dominicuskerk.

FOTO: BAS DEN OUDSTEN (1957).

Een van de drukste punten van Leeuwarden was begin twintigste eeuw en nu nog, de kruising van de Harlingersingel en wat nu de Pier Panderstraat is. Hier kruiste het verkeer van en naar de binnenstad de belangrijke tramweg naar het noorden van de provincie. Links het tramstation, het afgezette terrein rond de rails en in de verte de molen Het Lam aan de Molenstraat.

FOTO B. FEENSTRA.

Het bolwerk

Een nog mooier begin van de wandeling: loop een stukje terug en houd het water aan uw linkerkant, dan het bolwerk op richting het molenaarshuisje (rechts) en de Pier Pandertempel op het hoogste punt van dit verdedigingswerk, waar de molen “De Leeuw” heeft gestaan. Nu wendt u de steven naar de waterkant en ondergaat het imponerende uitzicht op de Harlingerstraatweg, de noordgrens van de Vosseparkwijk die u straks in detail gaat bewandelen.

Volg het trottoir langs het water tot de rotonde en kijk naar de overkant, richting Pier Panderstraat. Op de linkerhoek staat de voormalige apotheek, een zorgvuldig ontworpen pand dat een goede opmaat vormt voor wat later in de Vosseparkwijk gaat volgen. Op de andere hoek staat een groot pand uit 1900 van de hand van Hendrik Kramer. In de volksmond komen kwalificaties als het spookhuis of kasteel voorbij; de goede kijker ontwaart het balkon dat Romeo en Julia niet zou misstaan. Er zijn vele details te zien zoals glas-in-loodramen, een bijzondere deur en een fraaie toren op de hoek.

Na de rotonde steekt u over (via het zebrapad) en u loopt aan tegen het gebouw De Groene Weide. Loop de parkeerplaats op en neem afstand tot het pand en het zal z'n geheimen prijs geven. Want het voormalige hotel-café-restaurant De Groene Weide (de naam staat nog steeds op de nok van het dak) heeft wereldfaam gekregen als het centrum van de beroemde Elfstedentocht op de schaats in 1954 en 1956. Hier schreef men zich in, hier was het bestuur kind aan huis en kwam de wereldpers bijeen. In de Groene Weide werden ook de winnaars gehuldigd. De winnaars die op de tegenoverliggende stadsgracht over de finish waren gekomen en dan, dwars door een mensenmenigte, met muziek naar het etablissement werden gebracht. De gedenkwaardigste aankomst was de laatste die op de stadsgracht van Leeuwarden plaatsvond, in 1956. Toen kwamen Jeen Nauta, Jan van der Hoorn, Aad de Koning, Maus Wijnhout en Anton Verhoeven hand in hand als eersten over de eindstreep. Om binnen in de Groene Weide te horen dat

zij waren gediskwalificeerd. De wedstrijdcommissie onder leiding van Jan de Jong verweet hen onsportief gedrag omdat zij niet om de winst hadden geknokt. Het etablissement was voor Leeuwarders vooral ook bekend door feestavonden met muziek en dans, toneeluitvoeringen, filmvoorstellingen en bruiloften.

In de oude Groene Weide zaten in 1933 de winnaars van de Elfstedentocht, Abe de Vries en Sipke Castelein, broederlijk bij elkaar.

Loop voor de ingang van de Groene Weide langs en neem het trottoir dat langs de huizen naar rechts loopt. Nu staat u voor een rij onder- en bovenwoningen aan de Harlingersingel. Ze werden in 1898 in opdracht van H.J. Alberts gebouwd op een plek die ruimte liet voor de vele voertuigen van de bezoekers van herberg De Groene Weide, waarvan hij de eigenaar was. De woningen zijn bijzonder omdat gestapelde bouw nog nauwelijks voorkwam. Goed is te zien dat de benedenwoning uit een gelijkvloerse woonlaag bestaat en dat de bovenwoning twee verdiepingen heeft met fraaie kajuïten. Een fraaie steen herinnert aan het begin van de bouw. We lezen dat de 12-jarige

dochter Petronella de eerste steen op 29 juni 1898 heeft gelegd. De woningen zijn alle nog in oorspronkelijke staat met fraaie details zoals accenten in de muren en glas-in-lood raampjes. Het uitzicht van de bewoners op de Oldehove en het bolwerk is tot de dag van vandaag schitterend.

Als we doorlopen naar het hoekpand bij de Harlingerstaatweg dan zien we dat dit pand andere kenmerken heeft. Hier gaat het om een bedrijfspand en een bovenwoning. Onder het balkon op de hoek zien we mooie beeldhouwde kopjes van een boerin en een boer. Hierboven en om de hoek in de binnentrappen zitten originele jugendstil glas-in-lood ramen.

3

Us Mem

Op de rotonde hier staat Us Mem, de voorbeeld-stamboekkoe in brons van de beeldhouwer G.J. Adema. Het beeld is gemaakt ter gelegenheid van het 75-jarige Fries Rundvee Stamboek in 1954 en werd geplaatst voor het kantoor op het Zuiderplein. Toen dat in 1990 werd gereconstrueerd moest Us Mem (Fries voor 'onze moeder') uitwijken en kreeg het hier een nieuw weiland(je). De koe is veelvuldig gebruikt voor protestuitingen van demonstranten of ludieke acties van de in tal toenemende studentenpopulatie.

Nu staan we op het brede trottoir van de imposante Harlingerstraatweg, de grens van ons wandelgebied. Aan beide kanten staan bijzondere, grote woningen die een nadere beschouwing waard zijn. Wij beperken ons tot een aantal aan de zuidelijke (linker) kant, maar niets hoeft de wandelaar in de weg te staan om ook even over te steken.

Allereerst kijken we naast nummer 7. Hier moest een villa in 1935 plaats maken voor een toegang naar het bouwterrein voor de Sint Dominicuskerk aan de Harlingerstraat (zie later in de wandeling). Loop door tot het hek. Hier ligt, rechts, de pastorie van de kerk, nu een kantoor en een kinderopvangplaats. Daarachter is de imposante

Dominicuskerk in de volle omvang te zien. De toren van 65 meter heeft een koperen dak evenals de achterste opbouw. Het ontwerp is van H.C.M. Beers en de Leeuwarder architect Arjen Witteveen in Delftse Schoolstijl. Verschillende soorten baksteen laten de invloed van de Scandinavische baksteenstijl zien. De pastorie is gebouwd van steen van kloostermop-achtige afmetingen. De metselsteen voor de kerk werd in de steenfabriek van Schenkenschans uit Friese klei gebakken. Terug naar het trottoir van de Harlingerstraatweg.

Nummer 9a uit 1927 staat model voor de eerste ontwikkeling van de Marssumerdijk. Dit grote huis is van de hand van architect G.A. Heldoorn die tientallen opdrachten in deze wijk uitvoerde. Opdrachtgeefster was mevrouw Wassenaar-Hilarius. Een aantal villa's heeft op het eerste gezicht halfronde voordeuren. In werkelijkheid is de deur rechthoekig maar sluit in een gemetselde boog. De buitenlantaarn van 9a werd speciaal ontworpen voor dit pand. Ook maakt een garage voor het eerst deel uit van zo'n villa. Op nummer 11 staan we voor een grote bepleisterde villa, de oudst bewaarde van de voormalige lommerrijke Marssumerdijk. Het pand is in neorenaissance stijl gebouwd met veel details. De eerste bewoners keken achter tot aan het Vossepark en de molen "Het Lam".

Hiernaast is nog een tweede toegang naar de kerk met een mooi uitzicht op de Dominicustoren. De wandeling vervolgt nu in de richting van de hoek met de Westerparkstraat. Het hoekhuis op Harlingerstraatweg nummer 15 draagt de naam De Start. Die naam herinnert aan de harddraversbaan die de Harlingerstraatweg (toen Marssumerdijk) ook eens was. Er werden wedstrijden met sulky's en drafpaarden gehouden. In 1905 zou de Wilhelminabaan deze functie overnemen (we komen er later nog over te spreken). Als er een start van de wedstrijd baan is geweest dan moet er ook nog ergens een finish liggen, en inderdaad. Op het eind van de Harlingerstraatweg waar nu het Europaplein ligt, stond een villa met de naam Baens Ein, het einde van de baan. De villa moest wijken voor het verkeersplein maar de naam leeft voort in het hoge flatgebouw op ongeveer dezelfde plaats.

Hoek Engelsestraat

We lopen door naar de volgende hoek en wel die met de Engelsestraat. Hier staan links drie twee-onder-een-kap villa's van de hand van architect Piet de Vries. Twee woningen nummeren aan de Harlingerstraatweg, vier aan de Engelsestraat. De Vries liet zich inspireren door de Amsterdamse School; toch zijn ze ingetogener dan de eerdere villa's van Helder uit dezelfde tijd. De opdrachtgever, meestal een bouwondernemer, zal daaraan wel niet vreemd zijn geweest. De Vries' eigen woning aan de Druifstreek in de binnenstad en ook het kantoorpand aan het Ruiterskwartier, hoek Doelesteeg, zijn veel uitgesprokener Amsterdamse stijl.

Alvorens de Engelsestraat in te gaan, kijk eerst in verwondering naar de houten villa's, waarvan er in totaal elf zijn gebouwd

Op de hoek van de Engelsestraat (westzijde) en de Franekerstraat had slager Dijkstra tot in de jaren tachtig zijn winkel.

FOTO VAN CH. GOMBAULT (1937).

en die staan in deze straat en aan de Harlingerstraatweg. Dure bouwmaterialen (stenen) deed de initiatiefnemers K. Wits en J. Scheltema in 1922 besluiten een aanvraag te doen voor een bouwplan in hout. Scheltema, die architect was, maakte het ontwerp, de schoonheidscommissie was enthousiast en adviseerde de villa's niet op een rij te zetten maar te laten verspringen met het oog op brandgevaar. Nu gebeurde iets wat z'n tijd ver vooruit was. Grote delen van de woningen werden geprefabriceerd in een fabriek in Oostenrijk en verscheept naar Nederland. Via Nieuweschans maakten de delen de reis naar Leeuwarden en ze werden in de winter van 1922-'23 in elkaar gezet op een betonnen fundament. De woningen hebben de tand des tijds uitstekend doorstaan, zoals goed is te zien; er mag van worden uitgegaan dat ze hun honderdjarige bestaan wel halen. De villas kostten f 9091,62 per stuk. Daarvan ging 10% op aan de vervoerskosten van de Oostenrijkse houten onderdelen. Een beroemde bewoner was in de tweede woning aan de

De sigarenwinkel van Jasper stond op de hoek Engelsestraat (oostzijde) en de Beetgumerstraat.

FOTO VAN CH. GOMBAULT.

Bakkerij Vonk had ook een vestiging in de Vosseparkwijk en wel op de hoek van de Engelsestraat (oostzijde) en de Franekerstraat.

FOTO CH. GOMBAULT (1937)

Harlingerstraatweg, nummer 31 de PvdA-politicus Anne Vondeling, minister en Tweede Kamervoorzitter. In plaats van een naam van het huis, had hij een rood plankje op de voorgevel geschroefd. De grote huizen dienden enkele bewoners tevens als werkruimte, zoals huisartsen en een architect.

De naam Engelsestraat herinnert aan het barakkenkamp dat in deze buurt heeft gestaan. In de Eerste Wereldoorlog van 1914-'18, waarin Nederland neutraal bleef, werd dit kamp in allerijl opgetrokken om een Engelse brigade te huisvesten. De militairen waren bij de slag om Antwerpen verslagen door de Duitsers en naar Nederland gevlucht. Zij hebben niet lang van de barakken gebruik gemaakt; na de oorlog werden de gebouwen nog gebruikt als Rijksopvoedingsgesticht en boden ze plaats aan de Stichting Praktische Hulp. We lopen de Engelsestraat nu in en slaan bij de laatste houten villa rechtsaf de Franekerstraat in.

5 Mantgumerstraat

Hier gaan we het noordwestelijk deel van de Vosseparkwijk binnen. Vanaf 1920 werden hier hele straten ingericht. Aanvankelijk waren het vaak bouwondernemers die hier op voorraad bouwden en de huizen verkochten, zoals in het voorste deel van deze Franekerstraat. Verderop, waar de kleur van de steen in geel verandert, zijn het de wooncorporaties die zich met gesubsidieerde woningbouw manifesteren. Dat de huizen nog ruim in het groen staan met voor- en achtertuinen kunnen we zien als we de eerste straat links, de Mantgumerstraat, inslaan en direct weer rechts de steeg nemen. Hier lopen we langs de achtertuinen van Franeker-, Marssumer- en Beetgumerstraat. Aan de Mantgumerstraat staan geen woningen maar op verzoek van de brandweer werd toch een naam aan de straat gegeven.

De steeg eindigt in de Marssumerstraat waar we aan de overkant aankijken tegen een interessante rij huizen die deel uitmaken van een groot complex. Het zijn de zogenaamde Meintemawoningen.

Gemeentewoningen uit 1921 aan de Franekerstraat vlak na de oplevering. Een rijtje koopwoningen moet nog worden gebouwd, zodat wij hier kunnen kijken tot de achterkanten van de houten huizen aan de Engelsestraat. Foto uit 1921.

Dat de fietsenwinkel van H. Scheppink aan de Marssumerstraat 70 is gevestigd in een woonhuis moge duidelijk zijn. De foto is uit 1959.

Na de Eerste Wereldoorlog schreef de Coöperatieve Vereniging Woningbouw een prijsvraag uit voor een ontwerp van een zeventigtal middenstandswoningen in vijf pas aangelegde straten. Architect Doeke Meintema won met dit type huis dat in drie varianten bestaat. De raam- en ruitverdeling speelt een opvallende rol evenals het over de verdieping doorlopende pannendak. De kajuiten hebben eveneens de kleine ruitverdeling. Het ontwerp leent zich goed voor veel variatie en daar maakte Meintema geraffineerd gebruik van. Eindwoningen zijn soms groter en enkele woningen staan net iets naar voren ten opzichte van de burens. We zijn in de gelegenheid om de woningen ook van de achterkant te bekijken. Volg de Marssumerstraat naar rechts. Steek de straat over en loop naar rechts. Op vijf en zeventig meter bevindt zich een hek tussen de huizen dat leidt naar het achtergebied. Meestal zal het hek opstaan, dus schroom niet om hier binnen te gaan.

De villa 'Baens Ein' stond aan de Marssumerdijk en markeerde het eind van de harddraversbaan. Hier een foto uit circa 1900.

6 Binnenterrein Meintemawoningen

Tussen de Meintemawoningen aan de Bildtsestraat, Marssumerstraat en Harlingerstraatweg is een driehoekig binnenterrein dat de bewoners gezamenlijk gebruiken. Hun achtertuinen komen erop uit. De kinderen hebben er een formidabele speelplaats en soms is het er een oase van rust. Hier kunnen we ook de schuurtjes bewonderen die op Meintema's tekentafel ontstonden. Hij maakt zich er niet van af met platte daken maar gebruikt dezelfde dakpan en dezelfde metselsteen als voor de woningen. Het was er in de jaren twintig van de vorige eeuw al riant wonen en dat is het tot vandaag nog! Op het binnenterrein zijn ook de achterkanten van de woningen aan de Harlingerstraatweg te bekijken. Onmiskenbaar ook van Meintema: dezelfde raamverdeling, openslaande deuren naar de tuin en dezelfde schuurtjes, maar deze woningen

hebben een volledige verdieping. Ze zijn dan ook groter en passen beter bij de andere, robuustere huizen aan de Harlingerstraatweg. Een elektriciteitshuisje kan op zo'n plek natuurlijk ook niet ontbreken.

7 Engelumerstraat

We verlaten het terrein weer via hetzelfde hek (een andere mogelijkheid is er niet) en gaan rechtsaf. Volg het trottoir via de Menaldumerstraat en steek de brede Bildtsestraat over. Merk op dat alle straten in dit noordwestelijke deel van de wijk genoemd zijn naar steden en dorpen in de noordwesthoek van de provincie Friesland. Bildtsestraat staat voor de gemeente Het Bildt. Houdt rechts in de Menaldumerstraat en merk op dat ook hier dezelfde Meintemawoningen staan. Ook in de brede eerste straat rechts, de Engelumerstraat, staan ze aan de rechterkant. Er tegenover staan grote herenhuizen in een rij. De bewoners kijken hier van beide kanten uit op een fraai aangelegd plantsoen met veel verschillende planten in mooie kleurige bloemperken.

8 Heliconweg

Met de rug naar dit plantsoen gekeerd gaan we nu de eerste straat rechts in. De Rhijnvis Feithstraat doet al vermoeden dat we in de nieuwe wereld van de negentiende-eeuwse schrijvers terecht komen. Het straatje komt uit op de Heliconweg, onderdeel van de drukke rondweg en ooit de grens van de Vosseparkwijk. Hier kijken we aan tegen de eerste flatgebouwen van de wijk. Drie, steeds iets inspringende bouwlagen van een heldere steensoort en met prettige balkons. Er staan twee gebouwen aan "deze kant", links en rechts van de Feithstraat en een aan de overkant. De gebouwen uit de jaren vijftig van de vorige eeuw, zijn van de hand van een oude bekende, architect G.A. Heldoorn, die ook elders in de wijk beeldbepalend werk afleverde.

9 Rondom Aagje Deken- en Elisabeth Wolffstraat

Wie de tijd heeft steke hier het zebrapad over om een jongere woonkern van de Vosseparkwijk te bekijken. Het gaat om ruime straten en een weids plantsoen. De straten dragen de namen van schrijvers (schrijfsters) uit de negentiende eeuw: Aagje Deken en Betje Wolff bijvoorbeeld, maar ook Potgieter en Nicolaas Beets zijn hier vernoemd. De uiterste westgrens vormt de Bilderdijkstraat. Hier staan een aantal aantrekkelijke vrijstaande villa's die hun achtertuin vroeger zagen eindigen tegen de spoorlijn van het "Dokkumer Lokaaltsje", de tramweg naar Dokkum. De spoorbaan is weggehaald maar hier ligt wel de westelijke grens van de Vosseparkwijk. Nu terug naar het punt waar we waren aan de Heliconweg.

Een deel van de Vosseparkwijk ligt aan de andere kant van de rondweg. De straten rondom het parkje aan de Betje Wolffstraat en de Aagje Dekenstraat hebben een keur aan fraaie woonhuizen.

FOTO H.J. ZIJLSTRA (1964).

Van de Rhijnvis Feithstraat gaat het linksaf de Heliconweg op en dan doorlopen tot de eerste zijstraat links, de Achlumerstraat. Voordat we de straat ingaan, moet de wandelaar even over de rondweg heen kijken. Daar ligt het enorme complex van het WTC (World Trade Centre) EXPO, vooral expositiehallen voor (internationale) tentoonstellingen en publieksevenementen. Op dezelfde plaats stond eerder de Frieslandhal (vertrekpunt van Elfstedentochten), die afbrandde. We zien rechts van de hallen ook nog de ijsbaan staan. En dat alles omringd door enorme parkeerterreinen die tot de Slauerhoffweg, nu de ontsluitingsweg, doorlopen. Maar de wandeling gaat verder de woonwijk weer in. De Achlumerstraat heeft de typerende woningen die zo kenmerkend zijn voor de Vosseparkwijk. De straat werd in 1929 aangelegd en bebouwd. Halverwege de straat strekt zich rechts het grondgebied van de speeltuinvereniging De Toekomst uit. Het is de grootste en mooiste speeltuin van de stad met een verenigingsgebouw aan de straat.

De fraaie Gemeenteschool 16 in Amsterdamse Schoolstijl in wat toen nog (1929) de Molenstraat was. Tegenwoordig staat de Vosseburcht aan de Coornhertstraat.

FOTO H.A. ROLLEMA.

Pal hierachter doemt een interessant gebouw op. Het is de door architect J. Zuidema in Amsterdamse Schoolstijl ontworpen "Vosseburcht", een openbare lagere school. In december 1929 was dit de nieuwe gemeenteschool nummer 16. Na de Tweede Wereldoorlog kreeg de school de naam van de straat: Coornhertschool en in onze tijd (1992) werd een fusie met de Leeuwerikschool doorgevoerd en werd het de Vosseburcht. Hoewel de naam niets met de naam van de wijk van doen heeft, is het toch een aardige vondst: de plaats waar de jonge vosjes (jonge Vosseparkwijkbewoners) worden grootgebracht!

De winkel van J. Wollenstein voerde het merk Sperwer en deed in kruidenierswaren. De foto van 1955 laat de hoek zien van de Achlumerstraat en de Sexbierumerstraat.

10 Kleuterschool het Roodborstje

Neem aan de overkant van de straat even de tijd om de architectuur van deze school te bewonderen. De opknopbeurt in 1992 heeft

weer alle details zichtbaar gemaakt. We lopen langs de school en komen nu bij de hoek met de P.C. Hooftstraat. Links staat een fraaie vrijstaande woning met een hoog dak die burgemeester A.A.M. van der Meulen (burgemeester van 1946 tot 1966) voor zijn gezin liet bouwen. De P.C. Hooftstraat is in z'n geheel bezienswaardig, maar wij nemen de afslag naar rechts en gaan, met het aangebouwde gymnastieklokaal en de speeltuin aan de rechterhand, de straat in. Hier staan fraaie woonhuizen die het hele blok bestrijken en ook in de Marnixstraat hierachter, doorgaan. We gaan de eerste straat links in, de Brederostraat. Aan de overkant is een kinderdagverblijf dat staat op de plek waar eens een houten kleuterschool, het Roodborstje, stond.

De gemeentelijke kleuter- en lagere school, het Roodborstje, aan de Brederostraat. Een foto uit begin jaren vijftig.

11 De Elfstedenrijder

We slaan nu rechtsaf, het laatste deel van de Marnixstraat in. Links zien we op de voorgrond een sportterreintje voor de buurt. Dat is eigenlijk een overblijfsel van het sportterrein Marnixveld, een voetbalveld, dat hier jaren sportclubs, maar ook de buurt ten dienste stond. Hier staat nu het gebouw van het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB), Marnixstate, waar voor alle justitionele diensten in heel Nederland de boetes worden geïnd. Miljoenen aan boetes voor overtredingen in het verkeer, opgelegde geldsommen door rechtbanken en “pluk ze veroordelingen” ondergaan hier de administratieve verwerking. Het CJIB maakte met een forse donatie voor het speelterrein het verdwijnen van het Marnixveld goed. We lopen om het gebouw heen en komen opnieuw op de Heliconweg. Loop door tot aan de rotonde en kijk rustig om u heen. Het is een dynamische plek. Aan overkant zien we de kantoren en businessruimtes van het World Trade Centre, het enige WTC in het noorden van Nederland. Erachter staat het bijbehorende hotel. Hier zit ook een Holland Casino. Op het voorplein is de Elfstedenrijder, een beeld van Auke Hettema, te zien. Het herinnert aan de beroemde Elfstedentochten op de schaats die, soms met jaren tussenruimte, in strenge winters worden gehouden. De laatste in 1997 vertrok vanuit de tentoonstellingshallen, vandaar het beeld van de Ijsfretter zoals de bijnaam luidt. Kijken we de Heliconweg af richting de Hermesbrug, dan staat op de andere hoek een kantoorgebouw dat in 2011 voor uitbreiding van het CJIB zorgde.

We slaan nu bij de rotonde linksaf en lopen voor het eerste CJIB-gebouw langs, kijken even vertederd naar de lama in brons van Herman Lamers (2002) die bij de voordeur staat. Het heet hier Tesselschadestraat. We steken de Brederostraat over, waar de eerste onder- en bovenwoningen van na de Tweede Wereldoorlog staan en lopen door tot het volgende kruispunt. Hier komen de Ruusbroecstraat en de Roemer Visscherstraat bij elkaar en duidelijk is te zien dat de straten op dit punt eindigden tegen een weiland. Nu ligt hier de brede Tesselschadestraat met ook nieuwe woonbebouwing.

Een magnifieke foto op het moment dat alle bebouwing aan de Harlingertrekweg er nog staat en de nieuwe Frieslandhal op de achtergrond al zichtbaar is.

FOTO: H.J. ZIJLSTRA (SEPTEMBER 1964).

12 Harlingertrekweg

Wie de grenzen van de Vosseparkwijk eens wil opzoeken, moet hier het kruispunt oversteken en (recht) doorlopen naar de Harlingertrekweg en het water. Niet alleen de boten die hier liggen zijn de moeite van het bekijken waard maar hier zien we ook uitgebreide nieuwbouw: de GG&GD staat hier en het kantorencomplex van UPC; de witte gebouwen zijn vooral in gebruik bij zorgverzekeraar De Friesland. Op deze plaats lag tot in de negentiende eeuw de 'galgefenne', de plek waar ter dood veroordeelden werden opgehangen. Niet vaak meer gehoord maar in de volkswijsheid heten de Leeuwarders "galgelappers" (hoewel de galg voor heel Friesland dienst deed waren het alleen de Leeuwarders die meebetaalden oftewel moesten 'lappen'). Langs de Harlingertrekweg is de industrialisatie van de Friese hoofdstad begonnen. Hier stonden eens drie molens en bedrijven als Benninga (Bebogeen), Fortuna (meel), Hero de Vries (meubels), machinefabriek Jongia en Shell (olieopslag). Het laatst verdween hier de Leeuwarder Papierwaren Fabriek, LPF.

In 1884 zag het begin van de Harlingertrekweg er zo uit: De molens waren de voorlopers van de industriële ontwikkeling. Van links naar rechts De Kat, De Fortuin en De Jonge. Op deze plaats staan nu de gebouwen van de ING.

13 Plantsoen tussen Spieghele- en Marnixstraat

Terug op de driesprong kiezen we nu voor de Ruusbroecstraat en stuiten op de hoek met de Anna Bijnstraat op een voormalige school. Dit was de Bakkersvakschool, in 1936 ontworpen door architect S. Riddersma. Hier werden, naast de dagschool, deeltijdlessen gegeven op middagen en avonden aan leerlingen die al in het bakkersvak werkzaam waren. In een tweejarige cursus konden zij hier een vestigingsdiploma behalen. In de oorlog lag de opleiding stil, maar erna groeide de school als kool. Op een gegeven moment waren er acht (!) dependances. In de jaren zestig werd er nieuw en vooral groter gebouwd in 't Nijlân en kreeg dit gebouw een functie als magazijn van (school)boeken van de kantoorboekhandel Mulder. Nu is er onder meer, een advocatenpraktijk. Loop nog even de Anna Bijnstraat in om het plantsoentje tussen Spieghele- en Marnixstraat te bewonderen, maar we vervolgen de wandeling door de Ruusbroecstraat.

Aan het eind van die straat bereiken we de Vondelstraat. Keken we vroeger op deze plek aan tegen de enorme Hogere Technische School,

Het 'Engelscheplein' van vlak voor de oorlog. We kijken rechtsvoor de Engelsestraat in met als blikvanger van de wijk, de Dominicuskerk.

Vanaf een hoge silo van de CAF werd deze foto van de Wilhelminabaan en omgeving gemaakt. Het was bijna gebeurd met de drafbaan. In 1963 werd de Tesselschadestraat aangelegd dwars over het sportveld. We zien verder een nog complete bebouwing van de Harlingertrekweg: de pakhuizen van Meelfabriek Fortuna; rechts daarvan Jongia Machinefabriek en links nog een rijtje woonhuizen. Op de achtergrond de Overdekte en het Fonteinland.

FOTO: DIKKEN/HULSINGA (1962)

nu is het uitzicht ruimer, ook richting Tesselschadestraat. Tegenover de HTS stond de Leeuwarder Papierwarenfabriek. Aan beide kanten zijn grote terreinen voor nieuwe woningbouw aangelegd. Een nieuwe wandeling zal te zijner tijd weer heel wat andere doorkijkjes in woonbuurten opleveren. Ongeveer op de plaats waar u nu staat, heeft tot 1940 een wielervedstrijd baan gelegen. Een fraaie wedstrijd baan van hout die voor de oorlog veel werd gebruikt. Maar de Duitsers maakten een eind aan deze sportvoorziening, sloopten het hout en voerden het af naar Soesterberg. Achter de wielervedstrijd baan lagen volkstuinten en daarachter sportvelden die behoorden tot het Fonteinland. Nu linksaf de Vondelstraat in naar het noorden. U passeert de Marnixstraat en komt uit op het Engelseplein.

Aan dit plein is door de jaren heen veel geknutseld, te meer omdat van alle kanten straten moesten worden aangesloten. Van een kale, saai rotoude van voor de oorlog werd het tot een plantsoenrijk plein met vele bomen. Tot in onze tijd vinden er kleine aanpassingen plaats. Om u heen kijkend zijn er vooral fraaie woningen te zien die voornamelijk

van de hand van de voornoemde architect G.A. Heldoorn en van A.J. Feddema zijn. We slaan hier rechtsaf en belopen dan de Fonteinstraat, eveneens met fraaie middenstandswoningen (zoals ze bij oplevering werden genoemd). Op de hoek van de tweede zijstraat links, de Westerparkstraat, zien we voor het eerst op deze wandeling het Westerpark, oftewel het Vossepark in al z'n glorie. We lopen er straks doorheen maar eerst kijken we naar de protestantse Kon. Wilhelminaschool met riant schoolplein dat hier op de hoek ligt.

14 Prinses Beatrix kleuterschool

Architect van deze school in Amsterdamse Schoolstijl was A. Pijkstra, die ook aan het begin van de Fonteinstraat woningen bouwde. Aanvankelijk had hij een meer modernistische school op papier gezet. Invloeden van Dudok lieten een toren zien, maar dat is de opdrachtgever kennelijk "te wild" geweest. Het gebouw uit 1926 werd in werkelijkheid wat "gewoner", de naastliggende conciërgewoning in de Westerparkstraat kwam er wel, een gymlokaal niet. Dat moest maar gedeeld worden met andere scholen. Toen de Kon. Wilhelminaschool in 1985 basisschool werd, kwam de Prinses Beatrix kleuterschool erbij. Deze school stond achter de bebouwing van de Fonteinstraat met uitzicht op het Fonteinland. In 1988 werd de Kon. Wilhelminaschool voor het laatst gerenoveerd.

Tussen de tegenover liggende huizen aan de Fonteinstraat ligt nog een oude toegang tot het Fonteinland, het sportterrein. Wie de moeite neemt hier even in te lopen, zal ontdekken dat het gebouw van de oude kleuterschool Prinses Beatrix ook nog bestaat. Het gebouwtje is aangepast en omgebouwd tot atelierwoning. Hier is ook goed te zien hoe het Fonteinland geheel werd bebouwd met vooral onderwijsinstellingen. We volgen het trottoir van de Fonteinstraat, kijken naar fraaie woonhuizen met uitzicht op het Vossepark. Hun achtertuinen zijn de wijde blik op het Fonteinland echter kwijt geraakt.

Hier slaat de wandeling af, de Jacob Catsstraat in, maar voordat u dat doet neemt u de rij woningen aan de Fonteinstraat even in ogenschouw.

Het blok is getekend door G.A. Heldoorn. Opvallend zijn de liggende rondhouten boven de voordeur. Het complex staat op de gemeentelijke monumentenlijst en wordt dus beschermd. Het succesvolle ontwerp komt op meer plaatsen in Leeuwarden voor en zelfs in Den Haag. Het hoekpand in de Jacob Catsstraat heeft een opvallende zijgevel waarin het glas-in-lood in de trappartij heel goed tot z'n recht komt.

Loop deze straat in en dan ligt links een vrij recent kantoorpand op de plek waar het gerenommeerde "Leeuwarder Overdekte Zwembad" heeft gestaan. Het plein en de afmetingen van het kantoor lijken nog heel goed op de oude situatie. Het zwembad nam ongeveer evenveel plaats in beslag. Het LOZ, gebouwd in 1934 naar een ontwerp van architect Nieuwland, was niet erg origineel want in het hele land stonden al negen soortgelijke baden. Dit was een formule van Aaldrik Koster, een zwembadspecialist die concurreerde met de sportfondsenbaden in Nederland. De 'Overdekte' was een particuliere N.V. en bestond uit een 25 meter (wedstrijd)bad met een kinderbadje (pierebad). Iedere gebruiker kreeg bij z'n toegangskaartje ook een stukje zeep mee. Beneden konden de Leeuwarders naar wens een 'stortbad' of een 'kuipbad' nemen. Van 1952 tot 1967 was er bovendien een zelfwasserij gevestigd. Het bad had een enorme glaswand over de volle breedte. Daaronder bevond zich een overdekte fietsenstalling die zelfs een periode bewaakt is geweest. In 1972 was de winstgevendheid zo geslonken dat de gemeente Leeuwarden de zaak moest overnemen. Dat duurde tot 1992 toen er een eind kwam aan de roemruchte geschiedenis van de "Overdekte", het bad waar zelfs Nederlandse zwemrecords waren gesneuveld. De huizen aan de Fonteinstraat die aan de "Overdekte" grensden, werden verwarmd met restwarmte van het zwembad. De laatste dag dat de "Overdekte" open was, mochten alle buurthonden ook nog even een baantje trekken.

We steken het Jacob Catsplein nu over en komen weer op de Tesselschadestraat uit. Deze belangrijke doorgangsweg ligt precies over de voormalige Wilhelminabaan die tot aan de fabrieken aan de Harlingertrekweg doorliep. Deze drafbaan, een particulier initiatief van de Friesche Sportclub, was naar Engels voorbeeld aangelegd, 823 meter lang en 15 meter breed. Heel wat aansprekender dan de voorganger, de drafbaan over de Harlingerstraatweg. De draverijen

met sulky's trokken massa's bezoekers die hier ook een gokje konden wagen. Op het middenterrein werd aan allerlei andere sporten gedaan, zoals korfbal, voetbal maar ook demonstraties met de eerste vliegtuigen. De hazewindhonden liepen hier ook hun wedstrijden. Op 27 augustus 1961 was de laatste draverij.

Daarna kwam er een ongekennde ontwikkeling op gang waarvan het resultaat voor uw neus staat. De veemarkt aan de Lange Markstraat werd verplaatst naar de Frieslandhal (klaar in 1963) en kwam daarmee te liggen in de Vosseparkwijk! De industriële gebouwen langs de Harlingertrekweg verdwenen. Een geheel nieuwe bedrijfstak kwam hier tot ontwikkeling: de zakelijke dienstverlening, inmiddels de grootste werkgever van Leeuwarden. Hier kwam als eerste het Belastingkantoor gereed, begin jaren zeventig. Op het punt waar u staat zijn alle belangrijke kantoorgebouwen te zien. U staat voor het complex van ING, de voormalige Postbank. Als eerste kwam hier de

Aan het Jacob Catsplein stond de Overdekte, de Leeuwarder Overdekte Zweminrichting, waar generaties Leeuwarders hun zwemdiploma haalden en de zwemclub LZO triomfen vierde. Deze foto laat een curieuze winkel zien. In de hoek naast de fietsenstalling zit een sigarenzaak!

'toren' links gereed. Een gedurfd ontwerp van architect Abe Bonnema dat staat op een enkele poot. Loop nu richting stad en bij de rotonde laat de nieuwbouw van de Leeuwarder kantorensector zich heel goed zien. Over de brug staan de verzekeringscomplexen van Aegon en Achmea op de plaats van de voormalige veemarkt en de bijbehorende marktcafé's. Letterlijk eruitspringend is de Achmeatoren, met 114 meter het hoogste bouwwerk van Noord-Nederland, ook van de hand van Abe Bonnema. Kijkend in de andere richting met het WTC-hotel op de achtergrond zijn allerlei kantoren in een verscheidenheid van architectuur te zien.

Bij de rotonde zijn ook een aantal kunstwerken te zien: Marte Röling maakte de schrijvende hand in neon aan de hoogste verdieping van de 'Postbanktoren', voor het belastinggebouw staat de 'Mammoet' van Henk Kocken (1972); Bert Meinen maakte het kunstwerk op de rotonde. Voor de ING ligt de 'Golf' van Cor Litjens.

We gaan nu naar links de Westersingel op en vragen aandacht voor het fraaie stadsgezicht waarin de museumhaven een belangrijke rol speelt. In de winter ligt hier een deel van de 'bruine vloot' met hun hoge masten en verstaging. Hier is de koepel van de Frieslandbank goed zichtbaar.

15 Westersingel

Doorlopend komt u bij de Elisabethstraat. De ronding heeft te maken met de ronding van de trambaan die hier achterlangs liep. Het is de moeite waard om deze straat die naar Elisabeth van der Meij is genoemd (de vader was hier bouwheer) even in te lopen. Rechts staan etagewoningen die we eerder tegenkwamen. Links een verscheidenheid aan woningen met zelfs een goed herkenbaar winkelpand. Terug op de Westersingel steekt de wandelaar nu over naar de kade en volgt daar het speciaal aangelegde wandelpad. Struikel niet over de spullen die woonbootbewoners hier illegaal neerleggen. Vanaf de kade is de bebouwing van Westersingel goed te bekijken maar ook over het water ligt de binnenstad van Leeuwarden met vooraan de Westerkade mooi in beeld. Vanaf het fraaie hoekpand met de Elisabethstraat staan aan de Westersingel eerst een reeks

De bewoners van de Vosseparkwijk hebben jarenlang plezier gehad van het pontje over de Westersingel ter hoogte van de Harmonie. Het bootje werd aan een kabel met handkracht overgetrokken. De pontbaas vroeg twee cent voor elke overtocht. Kwam er een schip voorbij dan moest de kabel los om neergelaten te worden. De foto is uit 1955.

herenhuizen (in het huis met torentje en fraaie windvaan op nummer 38 bracht Geert Mak zijn jeugd door); vervolgens komen er etagewoningen in beeld en dan staat opnieuw op een hoek van de Elisabethstraat een opmerkelijke villa. Dit ontwerp is van H.H. Kramer en dateert van 1906. Hier woonde, op nummer 16, na de Tweede Wereldoorlog de familie Nauta, ook Annemarie Nauta. Zij was jarenlang de partner van schrijver/beeldhouwer Jan Wolkers en werd als de romanfiguur Olga geportretteerd in zijn roman *Turks Fruit*. De bebouwing van de Westersingel begon in 1902 en was omstreeks 1910 compleet. De plek waar de wandelaar nu staat, biedt een mooi inkijkje in de Fonteinstraat. Op de voorgrond rechts staan op de nummers 2, 4 en 6 villa's van architect A. Pijkstra die ook de Wilhelminaschool bouwde. De woningen liggen min of meer in het Westerpark. Dat bekijken we zo dadelijk maar we kijken eerst even achterom, over het water van de Westersingel naar de Stadsschouwburg De Harmonie. Het gebouw met drie zalen is van architect Frits van Dongen en dateert uit 1994. In de kade is nog altijd een trap naar het water zichtbaar. Dit was de aanlegplaats van het pontje waarmee de Vosseparkers heel snel in de stad waren.

De sigarenwinkel van J.W. de Jong op de scherpe hoek Fonteinstraat/Elisabethstraat. Een foto uit 1958.

16 Vossepark

We steken nu scheef over richting het Vossepark en passeren een dubbele, rietgedekte dubbele villa van de hand van G.A. Heldoorn. Hierachter staan nog meer villa's in het park. Dit clustertje woningen staat op de plaats waar eens de broodfabriek "De Hoop" stond. De tuinen werden geraffineerd aan het Vosseparkje gekoppeld zodat het een geheel lijkt. We stappen hier het Vossepark voor het eerst binnen. Volg het pad naar rechts. Let op de fraaie aanleg. Zowel de hoogtes als de grillige oevers en paden verraden de Engelse landschapstuin. Tuinarchitect Vlaskamp nam de ideeën hiervoor over van de beroemde Roodbaard. Maak het u zich hier gemakkelijk want de banken staan ter beschikking van de vermoeide wandelaar. In het park staan veertien monumentale bomen. We volgen het buitenpad en zien eerst een Robinia, dan de Blauwe Atlasceder en vervolgens een Ginkgo. Na

De Molenstraat in 1953, vlak voor de afbraak van de brandstoffenhandel die in die oude loodsen zat. Rechts is een gebouw van De Noordkant, later CAF, te zien. De MTS bepaalt hier het straatgezicht.

In 1929 werd vanaf de Oudehove deze foto gemaakt waarop de Vosseparkwijk al prominent aanwezig is. Rechts zien we de Harlingerstraatweg, op de voorgrond de Harlingersingel met de Groene Weide. In de Pier Panderstraat zien we de garage van Brouwer en Alkema in aanbouw. Daarachter liggen de voormalige tramremises waarvan de linker in gebruik was bij wasserij de Ozon. De pijp op het terrein laat de naam zien en rookt zelfs. Daarachter is het complete complex van de Praktische Hulp te zien in een deel van de voormalige barakken van het Engelse Kamp.

een bocht naar links kijken we in de Molenstraat. In het wooncomplex op nummer 28a woonde tot zijn dood de beroemde Friese dichter en schrijver Douwe Tamminga. Molenstraat 72 was het woonadres van een andere Friese schrijver: Reinder Brolsma. Waar de appartementen van Vossenhove een mooi uitzicht op de Oldehove bieden, stond eens de molen "Het Lam". De onderbouw maakte nog jarenlang deel uit van de winkel "De Noordkant", de latere CAF-winkel.

Garage Borger zat midden in de Molenstraat en was DKW-dealer. De inrit naar de smeerkuil was krap, maar kennelijk voldoende. Foto uit 1954.

17 Molenstraat

Het pad komt uit in de Molenstraat direct na twee enorme bomen, de Kaukasische Vleugelnoot met een stamomtrek van 130 cm en een Goudes. Hier staat een monumentaal gebouw: de voormalige MTS. Deze school werd op 23 januari 1936 geopend door prinses Juliana.

Het gebouw is een schepping van A. Baart sr. Hij combineerde een functionele stijl in tegenstelling tot de traditionele en enigszins romantische stijl van de woningbouw. Een toren en kubusvormige elementen bepaalden de structuur. IJzeren kozijnen zijn ook typerend voor die tijd. Na de oorlog werd de MTS, opgewaarderd tot HTS. Het gebouw huisvestte daarna nog lerarenopleiding Ubbo Emmius, HEAO en Thorbecke Academie. Nu zijn er luxe appartementen in ondergebracht.

Tegenover de school, op de hoek van de Westerparkstraat staat de woning met tekenkamer naar eigen ontwerp van de architect G.A. Heldoorn. Het huis dateert van 1931. Opvallend is het monumentale pannendak op voor- en achterzijde terwijl de zijgevel met verspringende bouwlagen van houten elementen is voorzien. De tekenkamer ligt op de hoogste verdieping en heeft z'n ramen op het noorden. Dat betekende weinig of geen zon op de

De nieuwe MTS van de architect Andries Baart sr. op de hoek van de Molenstraat en de Westerparkstraat vlak voor de opening op 23 januari 1936.

FOTO: CH. GOMBAULT.

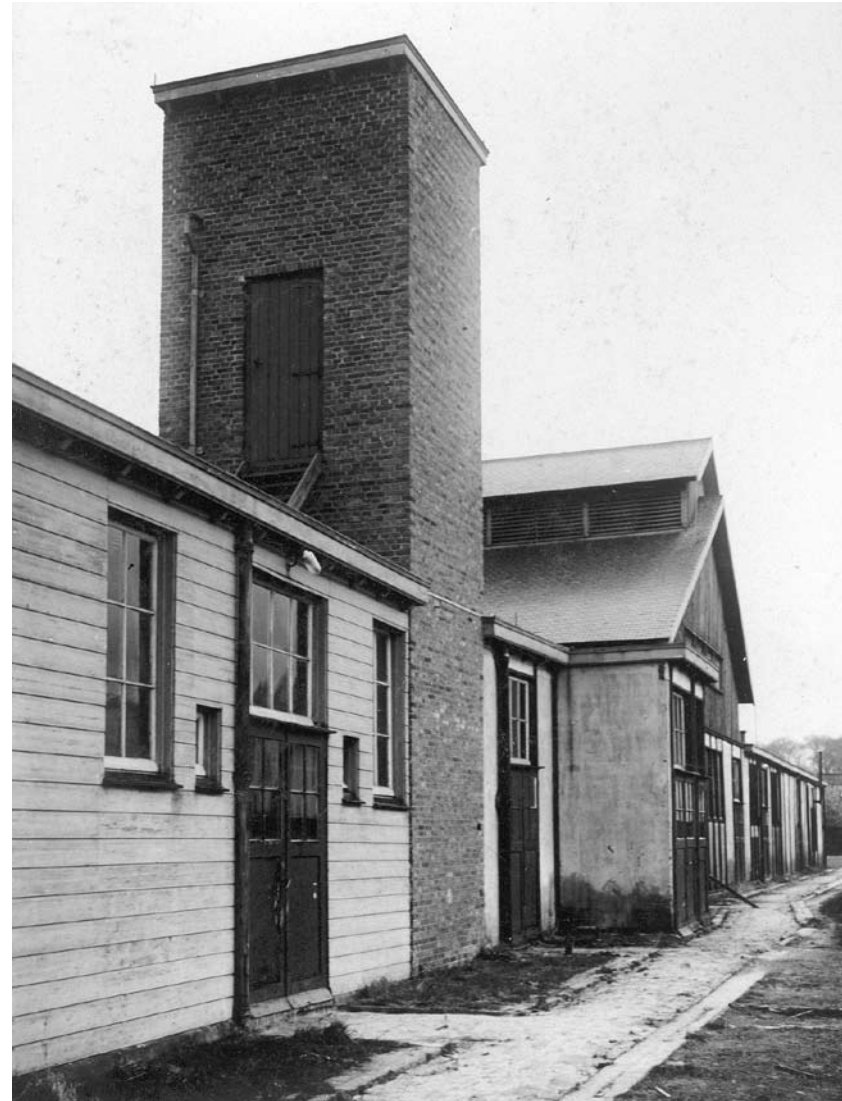
tekeningen. We gaan de Westerparkstraat in en lopen langs een aantrekkelijk rijtje woningen. Op de hoek van de Schalsumerstraat zat jarenlang kantoorboekhandel Mulder. De eigenaar woonde op de tegenoverliggende hoek. Het laatste pand van deze rij, op de hoek van de Beetgumerstraat, laat zich fraai bekijken vanaf het natuurlijke pleintje dat hier is ontstaan. Deze ruimte hebben we ook nodig om een goed beeld te krijgen van de Dominicuskerk.

De katholieke Dominicuskerk is de opvolger van de twee kerken in de Leeuwarder binnenstad met dezelfde naam. Het is de kathedrale kerk behorend tot het bisdom Groningen/Leeuwarden. Eerder keken we vanaf de Harlingerstraatweg al naar de kerk, maar hier bevinden we ons bij de hoofdingang onder in de majestueuze toren. In de muur is een beeltenis opgenomen van de heilige Dominicus. Verder vallen de glas-in-lood ramen op en de monumentale deuren aan de straatkant. Als zo'n deur openstaat, kunt u wellicht wat van het interieur zien. Een orgel uit 1866 van de Leeuwarder orgelbouwer Adema is mooi, maar het piëce de resistance is het beeld van Onze Lieve Vrouwe van Leeuwarden, het genadebeeld van Maria, afkomstig uit de St. Vituskerk van Oldehove en dat dateert uit het begin van de 16^e eeuw.

18 Rondom Tramstraat

Nu lopen we de Harlingerstraat in waar rechts nieuwbouw is gepleegd. Direct na de eerste woningen slaan we rechtsaf om kennis te maken met het nieuwste woonwijkje van de Vosseparkwijk. Hier lag vroeger het tramspoorweg-emplacement met loodsen en daar herinneren de namen Tramstraat, de Halte en Remise nog aan. Slalomend door dit buurtje keert u terug naar de Harlingerstraat. Hier liggen de eerste woningen van de wijk, onder- en bovenwoningen zijn nu corporatiewoningen, geschikt gemaakt voor studenten. Er tegenover liggen eengezinshuizen uit dezelfde tijd.

De Harlingerstraat komt uit op de Pier Panderstraat en dan bent u terug bij de Vrouwenpoortbrug. Hier is de wandeling rond.

Een heel interessante foto van het Engelse kamp dat stond tussen Westerparkstraat, Engelsestraat, Harlingerstraatweg en Molenstraat. Hier de gevel langs de Molenstraat waar na het vertrek van de Engelse troepen op 22 december 1924 de Vereniging Leeuwarder Tehuis voor Daklozen (Praktische Hulp) werd gevestigd. Hier werden daklozen opgevangen, tewerkgesteld en begeleid. Na de oorlog vertrok de Praktische Hulp naar nieuwbouw in de Pioenstraat.

colofon

uitgave

een initiatief van het Wijkpanel van de Vosseparkwijk in samenwerking met het Historisch Centrum Leeuwarden

Deze uitgave kwam tot stand dankzij alle bedrijven uit de directe omgeving van de Vosseparkwijk. Zij leverden een bijdrage middels het Leeuwarder Ondernemersfonds LOF.

**LEEUWARDER
ONDERNEMERS
FONDS**

ontwerp

tekst

redactie

BW H ontwerpers
Jan van der Hoek en William Lord
Jan van der Hoek, William Lord, Geart de Vries
en Klaas Zandberg

met dank aan Jochum Admiraal

beeldmateriaal

omslagfoto

Historisch Centrum Leeuwarden
wijkmarkt Menaldumerstraat in de jaren
zeventig met welwillende toestemming
van fotograaf Anneke Bleeker

druk

Hellinga Grafische Specialisten

februari 2012